

תקציר

- ענף המלונאות נמנה על קבוצת הענפים שרשמו את הפגיעה המשמעותית ביותר ממגפת הקורונה. זאת, בראש ובראשונה בשל סגירה כמעט מוחלטת של גבולות ישראל בפני תיירים, ובחלק מהזמן גם המגבלות על המלונות שהעיבו על היכולת לארח ישראלים. בחינה של הפדיון הענפי (שירותי מלונאות בלבד, ללא שירותי אירוח) מעלה כי הפדיון של הענף ירד בחדות, בעוצמה הרבה ביותר מבין ענפי המשק ובהיקף הכפול מהענף שרשם את הפגיעה השנייה בגובהה.
- אמנם סך לינות הישראלים בחודשים האחרונים היה גבוה בכ-30% ביחס לתקופת טרום הקורונה, אך לא היה בכך די בכדי לפצות על אובדן של כ-90% בלינות התיירים באותה התקופה. מדיניות הממשלה בתקופה האחרונה בנוגע לכניסת תיירים הייתה נוקשה יחסית בהשוואה בינלאומית, אך לאחרונה חל בה שינוי שיאפשר כניסה של תיירים בכפוף לעמידה בתנאים מסוימים. במבט קדימה, לא נראה ששינוי זה במדיניות יחזיר את הגלגל לאחור, והיקף התיירים צפוי להיות נמוך יחסית בטווח הזמן הקרוב, גם אם יעלה.
- יישובי התיירות המרכזיים לא הגיבו באופן דומה לפרוץ המגפה וחלה ביניהם שונות גבוהה- ככל שהיישוב התבסס על תיירות מקומית בטרם המגפה כך הפגיעה בשיעור התפוסה שלו הייתה מתונה יותר; עם זאת, ככלל, במהלך הרביע השלישי חל שיפור די רוחבי במדדי הפעילות ביחס לרביע הקודם (בהשוואה לתקופות המקבילות בשנת 2019).
- מדד המחירים לצרכן של מלונות ובתי הארחה זינק משמעותית, בעשרות אחוזים, מאז היציאה מהסגר השלישי, אולם נראה כי עיקר העלייה מיוחסת לירידה החריגה במדד זה במהלך שנת 2020. מניסיון להעריך את השוני בין היישובים השונים בהתאמת תעריפי הלינה לתקופת הקורונה עולה כי בירושלים וטבריה חלה עלייה משמעותית בתעריפי הלינה ברביע השני של 2021, על אף ירידה משמעותית בתפוסה הכוללת, ואילו בתל אביב-יפו והרצליה חלה ירידה משמעותית בתעריפים.

ענף המלונאות

נובמבר 2021

גילי בן אברהם

החטיבה לשוקי הון < אגף כלכלה

Gili.BenAvraham@BankLeumi.co.i

רקע

לפי נתוני הלמ"ס, בחודש אוגוסט 2021 פעלו בישראל 426 מלונות, מתוכם, 22% שוכנים בירושלים, 21% בצפון, 19% בדרום, 24% בתל אביב-יפו, והיתר שוכנים במחוזות מרכז וחיה. בתום המחצית הראשונה של שנת 2021 הועסקו בענף המלונאות כ-26 אלף שכירים בלבד, זאת בהשוואה לכ-38 אלף בתום המחצית הראשונה של שנת 2019.

במהלך השנים 2019-2017 גדל היקף כניסות התיירים מדי שנה לשיא חדש, כך שבשנת 2019 נכנסו לישראל כ-4.5 מיליון תיירים ותמכו משמעותית בביקוש ללינות ובענף המלונאות. בין הסיבות שהובילו לגידול הנאה בכניסות התיירים ניתן לציין את השיפור במצב הביטחוני ואת הסכם השמיים הפתוחים, שגרם לגידול בהיקף היעדים באירופה ובקווי הטיסות מהם ניתן להגיע לישראל, הגביר את נוכחות חברות ה"לואוקוסט" בנתב"ג ואגב כך הוזיל את עלות הטיסה לישראל.

על רקע זה הפכו התיירים מחו"ל יותר ויותר משמעותיים עבור הפעילות בענף המלונאות בשנים אלו ואף פיצו על ההסטה של הביקוש לנופש של ישראלים לחו"ל. כפועל יוצא מכך משקלם של התיירים בסך הלינות בבתי המלון בישראל עלה מכ-39% בשנת 2016 לכ-47% בשנת 2019.

הגידול בביקוש מצד ישראלים אינו מפצה על אובדן התיירים, ששיבתם אינה נראית באופק

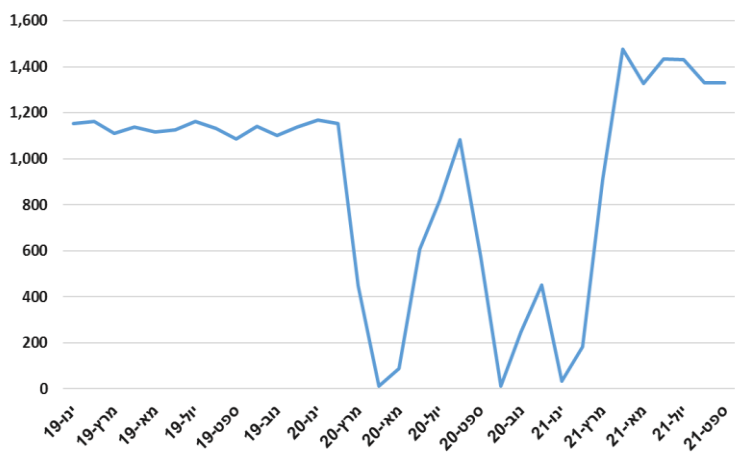
מאז חדרה הקורונה אל חיינו השתנה אורח החיים של הצרכנים לבלי היכר והפגיעה בענפי המשק השונים לא הייתה זהה בעוצמתה. כך, ענפים המתבססים על קרבה ומגע בין מספר רב של אנשים סבלו ממגבלות חמורות יותר בהשוואה ליתר ענפי הכלכלה, עובדה אשר באה לידי ביטוי גם במדדי הפעילות השונים של הענפים הללו.

ענף המלונאות הינו אחד מהענפים שרשמו את היקף הפגיעה הגבוה ביותר בעטייה של מגפת הקורונה, כאשר המגיפה פגעה בענף כחריב פיפיות-מחד, השמיים הסגורים במרבית המדינות הובילו לירידה חדה בתנועת התיירים ברחבי העולם בין היתר בשל העלייה באי הודאות והחשש מתפוצת וריאנטים. ומאידך, גם הפעילות שהתבססה על התיירים המקומיים נפגעה לפרקים, כאשר היקפי התחלואה היו גבוהים וכך גם המגבלות שהושתו על הפעילות הכלכלית, ועל ענף המלונאות בפרט.

לפי נתוני הלמ"ס, ביוני 2021, דהיינו כשלושה חודשים לאחר היציאה מהסגר השלישי, שלושת הענפים שחוו את הפגיעה המשמעותית ביותר בהיקף הפדיון (נתונים מנוכי עונתיות במחירים קבועים) בהשוואה לטרומ המשבר (פברואר 2020) היו שירותי אירוח ואוכל (-7%) חינוך (-8%) ושירותי ניהול ותמיכה (-9%). אלא שבחינת הפדיון של **ענף המלונאות לבדו** (כלומר ללא שירותי אוכל) בחודש זה, מתוך נתוני הלמ"ס על ענף שירותי התיירות, מעלה כי הפדיון הענפי של ענף המלונאות ירד בהיקף חד בהרבה באותה התקופה, הנאמד בכ-25% (ראה/י תרשים 1).

במהלך היציאה משני הסגרים הראשונים, כאשר המגבלות על ענף המלונאות היו מתונות יחסית, אורחים ישראלים לנו במלונות התיירות המקומיים, אך מספרם נותר נמוך בהשוואה לתקופת טרום הקורונה. אולם, עם היציאה מהסגר השלישי, החל מחודש אפריל 2021, ועל רקע הסרת מגבלות רבות, עלה היקף הלינות של ישראלים אף לרמה גבוהה מזו שנרשמה בטרם הקורונה-1.4 מיליון לינות בממוצע בחודשים אפריל-ספטמבר 2021 לעומת 1.1 מיליון לינות בממוצע באותה התקופה בשנת 2019 (ראה/י תרשים 2). אך אף על פי כן, כאמור לעיל, הפדיון בענף המלונאות ירד דרמטית בהשוואה לטרם הקורונה, וזאת בעיקר בשל הירידה הכמעט מוחלטת של לינות התיירים. כך, היקף לינות התיירים עמד על כ-0.1 מיליון לינות בממוצע באפריל-ספטמבר 2021, לעומת כ-1.1 מיליון בממוצע בתקופה המקבילה בשנת 2019.

תרשים 2- לינות ישראלים במלונות תיירות, באלפים
נתונים מנוכי עונתיות

תרשים 1- הפדיון בענפי הכלכלה, יוני 21 בהשוואה לפברואר 20
נתונים מנוכי עונתיות במחירים קבועים

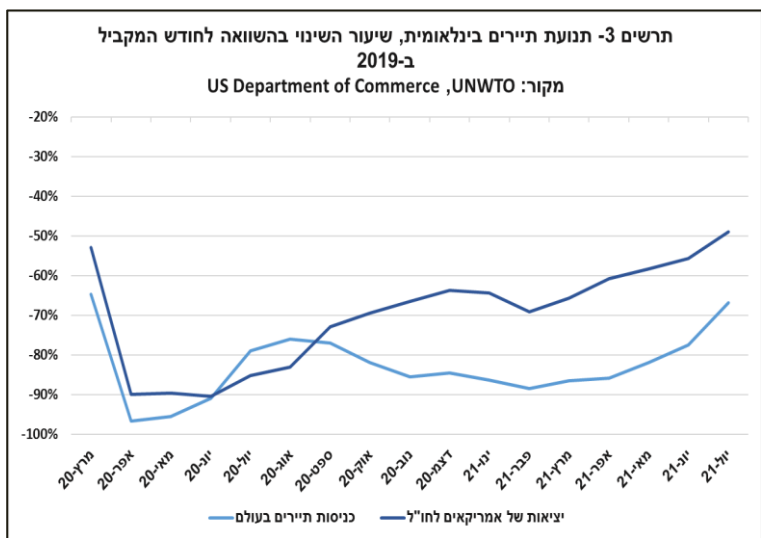
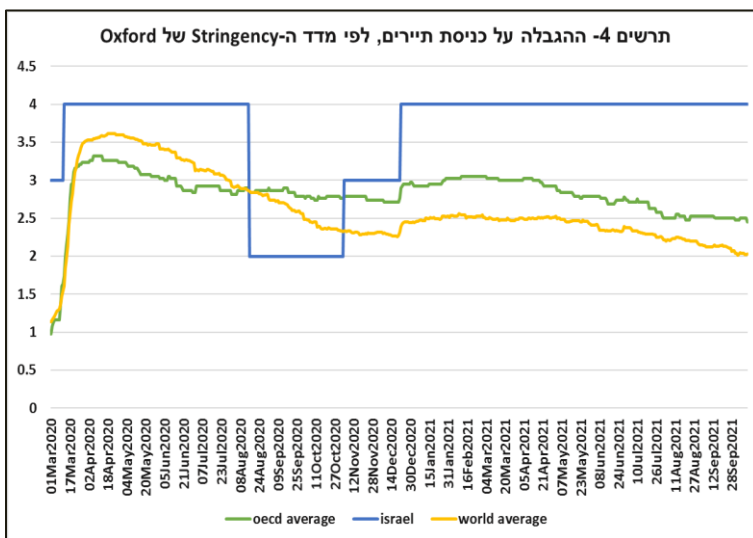

מובן כי הירידה החדה בהיקף התיירים הנכנסים לישראל איננה מגמה מקומית, והיא מנת חלקן של מדינות רבות. אמנם, אינדיקטורים המצביעים על המגמה בתיירות הבינלאומית מצביעים גם הם על ירידות חדות, אולם אלו מתונות מזו שנרשמה בישראל (ראה/י תרשים 3). האינדיקטור הראשון, כניסות התיירים בעולם, שעד לאחרונה היו נמוכות בכ-90% בהשוואה לשנת 2019, היו נמוכות בחודש יולי 21 ביותר מ-60% ביחס ליולי 2019. האינדיקטור השני, היקף היציאות של אמריקאים לחו"ל (אחד מהשווקים המרכזיים שנכללו בתיירות הנכנסת לישראל לפני הקורונה), היה נמוך עד לאחרונה ביותר מ-60% בהשוואה לשנת 2019, ובחודש יולי 21 היה נמוך בכ-50% בהשוואה ליולי 2019.

בהשוואה בינלאומית ניכר כי המגבלה על כניסת תיירים זרים לישראל הייתה חמורה יחסית כמעט לכל אורך התקופה שחלפה מאז פרוץ הקורונה (ראה/י תרשים 4). כך לפי מדד ה-STRINGENCY של אוניברסיטת אוקספורד, המדרג את חומרת המגבלות על הפעילות הכלכלית במדינות השונות, וביניהן את המדינות בנוגע לכניסת תיירים זרים, חומרת המגבלות בישראל בנושא זה הייתה גבוהה מהמוצע העולמי ומהמוצע בקרב מדינות ה-OECD. המדד מעניק את רמת המגבלות 4, הגבוהה ביותר, עבור איסור מוחלט על כניסת תיירים, ואת רמת המגבלות 0, הקלה ביותר, עבור גבולות פתוחים לחלוטין.

בהקשר זה יש לציין כי בתחילת נובמבר 2021 השתנתה המדיניות בישראל בנוגע לכניסת תיירים וחלו מספר הקלות בנושא זה. כך לדוגמה, החל מחודש זה יוכלו להיכנס לישראל תיירים בכפוף לתנאים מסוימים, דוגמת ביצוע חיסון מלא שלא חלפו שישה חודשים ממועדו, החלמה מקורונה שלא חלפו שישה חודשים ממועד קבלת חיסון בוסטר. סביר להניח כי השינוי המתואר לעיל במדיניות הממשלה יתרום לעלייה מסוימת בכניסות התיירים, אולם קשה לראות כיצד עלייה זו תהיה משמעותית. לשם ההמחשה, נכון לנתוני סוף חודש אוקטובר 2021, אם נסכום את כל החולים בקורונה בחמשת החודשים האחרונים, כל המוחסנים באופן מלא בחמשת החודשים האחרונים וכל מקבלי חיסון הבוסטר בארה"ב ונחלקם בסך אוכלוסיית ארה"ב נגיע ל-25% בלבד. על שיעור נמוך זה יש להוסיף את כלל הקשיים הכרוכים בטיול לחו"ל בעת הנוכחית כגון בירוקרטיה מרובה, ביצוע בדיקות PCR, ביטוחי קורונה ומחיריהם, הסיכון לחלות בקורונה במהלך הטיול ולהיות במדינת היעד מעבר למתוכנן ועוד.

במבט קדימה, סביר להניח כי תחול עלייה מסוימת בכניסת התיירים עקב ההקלות במדיניות הממשלה, אך כניסות התיירים יותרו ברמה נמוכה משמעותית ביחס לתקופת טרום הקורונה, כך שהענף יוסיף לרשום מדדי פעילות נמוכים יחסית בהשוואה לתקופת טרום הקורונה.

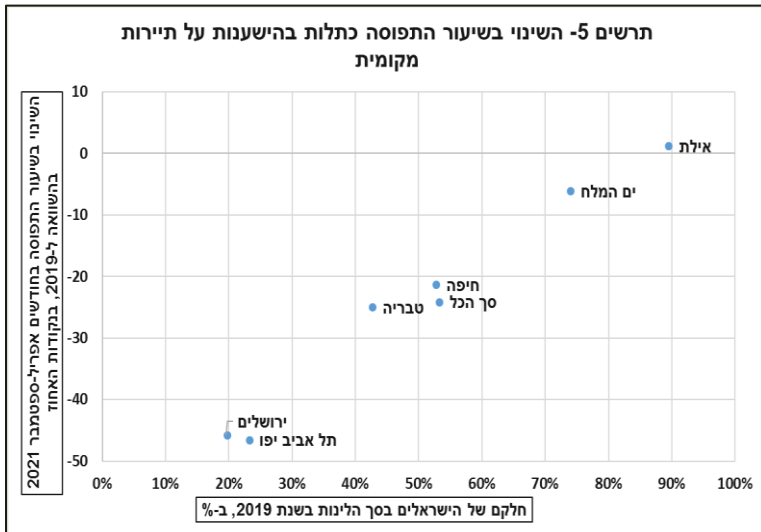

מגפת הקורונה יצרה פערים משמעותיים בין יישובי התיירות השונים

כפי שניתן לראות בלוח 1, המרכז את השינוי במדדי הפעילות המרכזיים לפי יישובים על בסיס הנתונים המעודכנים ביותר של הלמ"ס, השנות בין יישובי התיירות המרכזיים גבוהה. מיד לאחר היציאה מהסגר השלישי, בחודשים מאי-יוני 21, השפעות הקורונה כמעט ולא הורגשו בקרב המלונות באילת ובשפת ים המלח, מוטי תיירות הפנים, כאשר באילת אף חלה עלייה בהיקף הפדיון ובשיעור התפוסה הכולל, ואילו את עיקר הפגיעה ספגו תל אביב-יפו וירושלים, מוטות תיירות החוץ.

ברביע השלישי של 2021 חל שיפור די רוחבי במדדי הפעילות, כאשר שיעור התפוסה בכל הארץ נפגע במידה מתונה יותר בהשוואה לתקופה המקבילה ב-2019, זאת הודות לצמצום הפערים במגוון יישובים, כאשר השיפור בשיעור התפוסה בערים- הרצלייה, נתניה, טבריה, חיפה, ירושלים ותל אביב יפו, היה גבוה מבכל הארץ. ואילו דווקא באילת חלה הרעה קלה ברביע זה.

כפי שניתן לראות בתרשים מס' 5, באופן טבעי, ובהתאם למוצג לעיל בדבר הלינות של ישראלים, היקף הפגיעה ביישובים מוטי תיירות פנים היה נמוך יותר. כך ככל ששיעורם של הישראלים בסך הלינות בשנת 2019 ביישוב מסוים היה גבוה יותר, כך הירידה בשיעור התפוסה באותו היישוב בשנת 2021, מאז היציאה מהסגר השלישי, נמוכה יותר, ולהיפך.

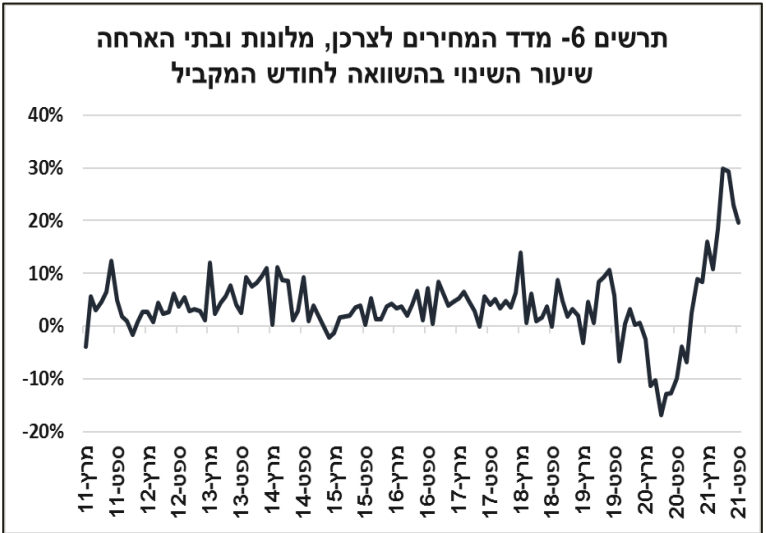
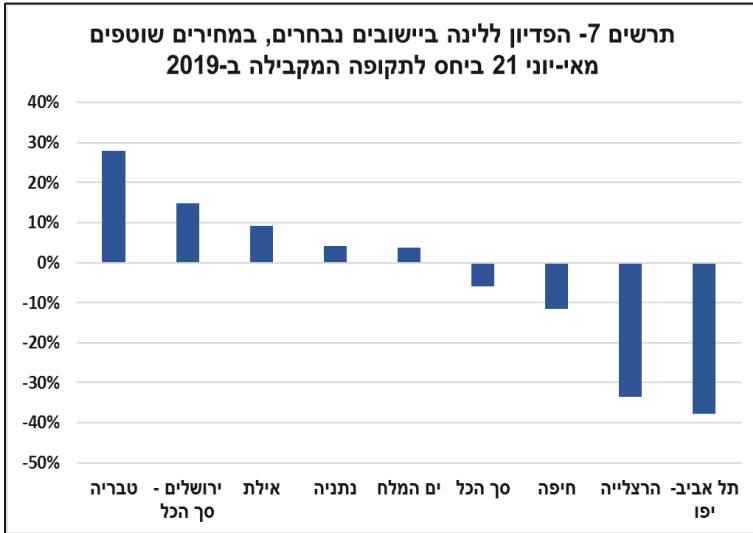
לוח 1- מדדי פעילות מרכזיים לפי יישובים, בהשוואה ל-2019; מקור: למ"ס					
תקופת הבחינה	רביע שלישי 2021		רביע שני 2021		מדד הפעילות
	יולי-אוגוסט	יולי-ספטמבר*	מאי-יוני 21	מאי - יוני 21	
אילת	-1%	-1.7	6.2	18%	אילת
ים המלח	0%	-2.7	-7.4	-4%	ים המלח
טבריה	-5%	-15.7	-32.8	-22%	טבריה
סך הכל	-18%	-17.4	-29.1	-38%	סך הכל
חיפה	-7%	-13.4	-27.7	-44%	חיפה
נתניה	-21%	-6.6	-31.4	-49%	נתניה
הרצלייה	-12%	-13.3	-32.0	-52%	הרצלייה
תל אביב-יפו	-38%	-38.3	-53.1	-76%	תל אביב-יפו
ירושלים	-49%	-32.0	-58.7	-78%	ירושלים

*כנתניה והרצלייה הנתונים אינם כוללים את ספטמבר

נתוני הפדיון המוצגים בלוח 1 מצביעים על ירידה בפדיון בכמעט כל יישובי התיירות המרכזיים, וממצא זה בהחלט הולם את היקף התיירים הזעום שנכנס לישראל בתקופה האחרונה. אולם מעניין לבחון מה קרה לתעריפים אותם גובים המלונאים בתקופה האחרונה.

דרך אחת לבחון זאת היא התבוננות על מדד המחירים לצרכן. לפי תת הסעיף מלונות ובתי הארחה במדד המחירים לצרכן, חלה עלייה משמעותית בתעריפי הלינה בישראל, שהגיעה לשיאה ביולי 2021, אז עמדה על 30% בהשוואה שנתיית (ראה/י תרשים 6). עליית מחירי הלינה בישראל לא הגיעה להיקפים שכאלו בשנים האחרונות, כאשר קצב העלייה היה לרוב חד ספרתי וחיובי. ניתן להעריך כי ההסבר לעלייה החדה טמון ברובו בעצם ההשוואה של המחירים של שנת 2021 לשנה הקודמת, במהלכה ירד מדד זה, בין היתר בשל אי מדידה בחודשים מסוימים וביקוש נמוך יחסית. כאשר משווים את מדד מחירי המלונות ובתי הארחה לתקופה המקבילה ב-2019 עליית המחירים נמוכה בכ-10% -20%. כמו כן, נראה כי במדד המחירים לצרכן ניתן משקל די גבוה לאילת וליים המלח, שנפגעו בעוצמה הנמוכה ביותר מהקורונה, וזאת משום שהן מרכזות את מרבית הלינות של ישראלים במלונות תיירות (כ-56% מסך לינות הישראלים בשנת 2019), ולכן הוא משקף בעיקר את השינוי בתעריפים ביישובים אלו, בדגש על אילת.

לאור החסרונות של השימוש במדד המחירים לצרכן להערכת השינוי בתעריפים ביישובים השונים, דרך נוספת לבחון את המגמה בתעריפי הלינה, וכזו שגם מבדילה בין היישובים השונים, היא לאמוד את השינוי בפדיון הממוצע ללינה, במחירים שוטפים, בכל יישוב. תחת ההנחה כי תמהיל הלינות בכל יישוב, דהיינו החלוקה של הלינות בין המלונות הקיימים בכל יישוב, אינו משתנה דרמטית, ניתן להעריך כיצד השתנו תעריפי הלינה בכל יישוב. לפי שיטה זו, נתוני הפדיון ללינה במחירים שוטפים עבור החודשים מאי-יוני 2021 מצביעים על עליות חדות בתעריפי הלינה בטבריה, ירושלים ובאילת ביחס לתקופה המקבילה ב-2019 (ראה/י תרשים 7), כאשר בשתיים הראשונות מדובר במגמה המנוגדת למגמה בשיעור התפוסה בעיר. לעומת זאת, ביישובים הרצלייה ותל אביב-יפו חלה ירידה משמעותית בפדיון הממוצע ללינה, מה שמרמז גם על ירידה חדה בתעריפי הלינה בחודשים אלו. יודגש כי לפחות לפי נתוני התפוסה, במהלך הרביע השלישי חל שיפור ניכר במרבית היישובים, כך שייתכן כי זה התבטא גם בתעריפי הלינה, אולם הנתונים של רביע זה יתפרסמו רק במהלך חודש דצמבר.

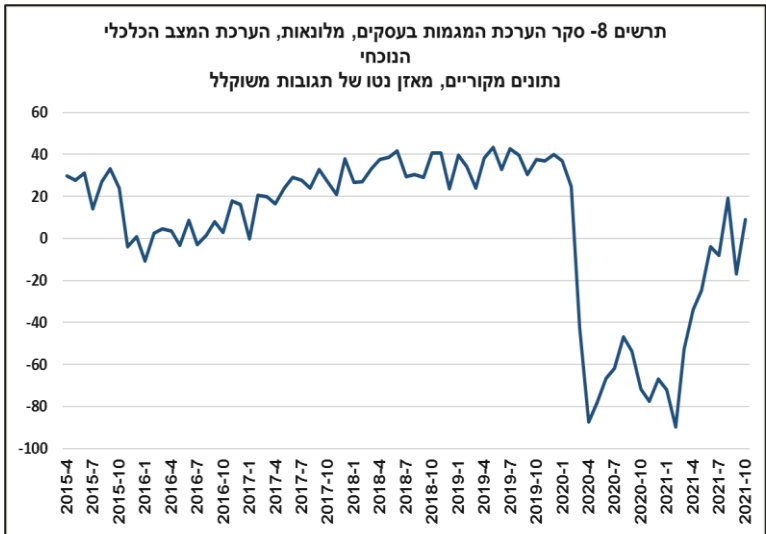
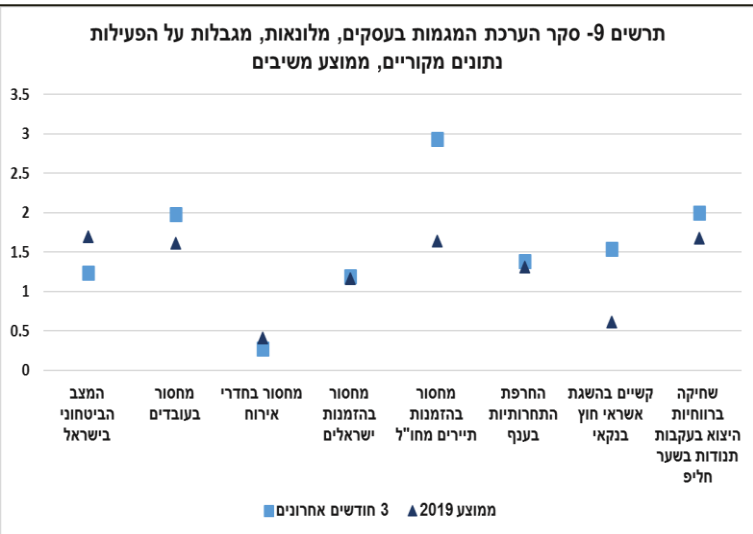

הסנטימנט בקרב המלונאים השתפר מאז פרוץ המגיפה אך נותר נמוך יחסית לעבר

עם היציאה מהסגר השלישי, בחודש מרץ 2021, השתפר הסנטימנט בקרב החברות בענף המלונאות, כפי שהוא בא לידי ביטוי בסקר הערכת המגמות בעסקים של הלמ"ס, וכבר בחודש אפריל 2021 הגיע מאזן הנטו של התגובות לרמה הגבוהה שנרשמה מאז פרוץ מגפת הקורונה (ראה/י תרשים 8). מאזן הנטו של התגובות משקף את מספר המשיבים על הסקר שהעידו כי מצבם השתפר פחות מספר המשיבים שהעידו כי מצבם הורע. יתרה מכך, בחודשים אוגוסט ואוקטובר 2021 היו יותר משיבים שהעידו כי מצבם השתפר מכאלו שהעידו כי מצבם הורע. אולם, למרות זאת, מאזן הנטו של התגובות נותר נמוך בהשוואה לתקופה שקדמה לקורונה, זאת בהלימה להיעדרם המוחלט של התיירים.

בגזרת הציפיות של החברות התמונה מעט יותר תואמת את זמני השגרה, כאשר רמת הציפיות של המלונאים בנוגע לשינוי בתעריף החדרים זהה לרמתה טרום הקורונה, והציפיות בנוגע ללינות הישראלים אף גבוהות מרמתן בתקופה שקדמה לקורונה, גם זאת בהתאם למגמה שמתחוללת בענף.

עוד עולה מסקר הערכת המגמות בעסקים כי חלה החרפה במגבלות על הפעילות של המלונאים מצד מחסור בעובדים, כפי הנראה, בין היתר, בשל הסדר החל"ת שהונהג עד לאחריה, והחרפה מהותית יותר במגבלת הקושי בהשגת אשראי חוץ בנקאי, המוסברת באמצעות העלייה הניכרת בסיכון הענפי בעטייה של הקורונה (ראה/י תרשים 9). מובן כי החרפה המשמעותית ביותר נרשמה במגבלה מצד המחסור בהזמנות תיירים מחו"ל. מנגד, במגבלות כגון התחרותיות בענף ומחסור בהזמנות מישראלים לא חל שינוי של ממש ביחס לתקופה שקדמה לקורונה.

ממצאים עיקריים מהדוחות הכספיים של החברות הציבוריות בענף המלונאות

הניתוח הבא מתבסס על החברות הציבוריות בענף בלבד, להוציא "פתאל החזקות", שמרבית פעילותה מתמקדת באירופה ולכן אינה משקפת את המגמות בשוק המקומי. כלומר, נתוניהם הכספיים של מלונות פרטיים, אכסניות וצימרים אינם נכללים בניתוח זה. חשוב להדגיש כי ניתוח זה אמנם בוחן את היחסים הפיננסיים של שתי חברות גדולות בלבד בשוק המקומי, ישרוטל (55% מהמאזן המצרפי) ומלונות דן (45%), אולם נתח השוק שלהן מבחינת חדרים אינו עולה על 20% ממכסת החדרים הארצית.

לוח 1- יחסים פיננסיים מצרפיים של ישרוטל ומלונות דן

שולי רווח גולמי	שולי רווח תפעולי	יחס שוטף	יחס מהיר	רמת הנזילות המיידית	יחס כיסוי הריבית	מזומנים מפעילות שוטפת ביחס להוצ' ריבית	הון עצמי ביחס למאזן
32.5% Q2 2021	16.5%	0.53	0.50	0.17	5.9	8.5	43.6%
7.9% Q2 2020	-28.1%	0.38	0.34	0.15	-4.1	-2.9	42.1%
35.4% Q2 2019	19.4%	0.44	0.39	0.02	8.4	8.4	43.1%

היחסים הפיננסיים ברביע השני של 2021 מציגים שיפור לעומת הרביע המקביל בשנת 2020, במהלכו חל הסגר הראשון ובתי המלון לא היו פתוחים ברציפות, ואילו בהשוואה לרביע המקביל בשנת 2019 המגמה מעורבת:

- שולי הרווח המצרפיים של החברות עלו ברביע השני של 2021 בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. לעומת זאת, שולי הרווח המצרפיים היו נמוכים מאלו שנרשמו ברביע המקביל בשנת 2019 בעיקר משום שבמלונות דן חלה ירידה בתקופת השוואה זו.
- יחסי הנזילות (יחס שוטף ויחס מהיר), המשקפים את היכולת של החברות לפרוע את התחייבויותיהן השוטפות מתוך הנכסים השוטפים, מצויים ברמה גבוהה היסטורית - עובדה זו מתיישבת עם רמת אי הודאות הגבוהה שכפתה מגפת הקורונה והחולשה שחלה בעקבות המגיפה בענף המלונאות. רמת הנזילות המיידית, המצביעה על שיעורם של הנכסים הנזילים ביותר (מזומנים ושווי מזומנים) של החברות מההתחייבויות השוטפות, מצויה ברמה היסטורית חריגה אף יותר.
- האיתנות הפיננסית, המשתקפת מן יחס ההון העצמי למאזן, עלתה קלות הן בהשוואה לרביע המקביל אשתקד, והן בהשוואה לרביע השני ב-2019.
- יחסי כושר הפירעון (כיסוי הריבית והמזומנים מפעילות ביחס להוצ' הריבית) הציגו שיפור בהשוואה לרביע המקביל אשתקד. אולם בהשוואה לרביע השני ב-2019 יחס כיסוי הריבית היה נמוך יותר בשל הירידה בערך הנומינלי של הרווח התפעולי בין תקופות השוואה.